

Suphi Ethem (1912/2014). Mektup, F. Ballı (Çevrimyazı). *Sosyoloji Dergisi*, 3. Dizi, 28. Sayı, 2014/1, s.335-342

Mektup*

Suphi Ethem**

Çevrimyazı: Ferişt Ballı

Muazzez Şevket***,

Şimdi zayıf parmaklarının itinakar [itinalı, özenli] faaliyetıyla çevirdiği şu sayfalar senin ilk teşvik ve terğibinle [rağbet uyandırmanla] tevsi eyledikleri [çoğaldıkları, genişledikleri] için bunların seninle eski bir samimi dostluğu vardır.

Bilmem hatırında kaldı mı? On ay evvel idi. Bana gönderdiğin uzunca bir mektupta “Sosyoloji”nin *Neyyir-i Hakikat*’te tefrika edilmesindeki isabetten bahsediyordun. İstanbul’daki refiklerinin bu husustaki düşüncelerini ima ile sende hasıl olan memnuniyeti de kısmen gösteriyor ve devamla “sosyolojinin” diyordun “ne olduğunu bilmeyen bir muhitte bilhassa güzel ve sade yazılmış bir eser”. Mübalağana [aşırı ilgine], teveccüh ve iltifatındaki fazlalığa daha o zaman teşekkür etmiştim.

Bu mevzuun sadeleşmesindeki vaka bence pek mühim ve kıymetlidir. Vaktiyle Hüseyin Hüsnü**** ile tesis ettiğim bir risaleye *Neyyir-i Hakikat*’in birkaç nüshasına Bouglé, Tarde, Letourneau gibi müelliflerden iktibas suretiyle yazdığım uzunca makalelerin muhitte uyandırması melhuz [akla gelebilecek] tembihin [ilginin] derecesini ölçmek hülyası beni iptida [önce] yakınımıdakileri tefahhusa [araştırmaya] celbetmişti [yöneltmişti]. Bu merak ve tecessüs [aşırı merak] az çok bütün yazı yazanlarda görülür. Birkaç istimzaç [yoklama] ve bir iki tecrübe [deneme] beni sükut-ı hayale [hayal kırıklığına] uğratacak kadar aksi tesir ihzarında [uyandırmakta] gecikmedi. Benimle en ziyade münasebetleri olanlar

* Suphi Ethem, *Sosyoloji*, Hürriyet Kütüphanesi, Manastır, 1328 [1912]. Kitabın başında şu ithaf yer almaktadır: “Necip ve aziz kardeşim Muazzez Şevket’e ebedi ve hakiki bir tuhfe-i samimiyet [dostluk nişanesi, hediyesi]”.

** Suphi Ethem’in esas ismi İsmail Suphi’dir. Nitekim bu eserin Bouglé’nin *Sosyoloji nedir?* başlıklı eserinin serbest bir çevirisini *Hüsn ü Şiir*’de tefrika ederken bu ismi kullanmıştı.

*** Bu kişi hukukçu Şevket Mehmet Ali [Bilgişin] olmalıdır. Bilgişin, sahibi ve başyazarı Suphi Ethem Bey olan ve 7 Ağustos – 11 Eylül 1919 tarihleri arasında İstanbul’da beş sayı çıkan haftalık bilim dergisi *Beşer ve Tabiat*’ın sorumlu müdürlüğünü yapmıştır.

**** 1910’un Nisan ila Ekim ayları arasında, ilk üç sayısı Manastır’da, son beş sayısı Selanik’te olmak üzere toplam sekiz sayı yayımlanan *Hüsn ü Şiir* adlı edebiyat ve bilim dergisinin Suphi Ethem’le beraber kurucu ve sahiplerindendir. *Genç Kalemler* bu derginin devamıdır.

da dahil oldukları halde yazdığım yazılardan kimsenin haberi yoktu. Sebebini keşifte müşkülata uğramadım [zorlanmadım].

Bir mesleğe ait vücuda getirilen eserlerin kıraatinden [eserleri okumaktan] mütelezziz olmak [lezzet almak] için okuyanın ya o mesleğe bir nispeti [ilgisi] olmalı veyahut okuduğu şeyi anlayacak kadar o eserlerle alakadar ilimlerden az çok malumatı. Çünkü, ekseriya [çoğunlukla] meslekî eserlerin kıraatiyle tevellüt edecek [ortaya çıkacak] hatalar, o ilme ait vukufların derecesiyle mebsuten mütenasiptir [genişlik açısından orantılıdır]. Adi romanlar; klişe; güzel, esaslı ve hususi bir fikre dayanmayarak vücuda getirilen manzumeler müstesna tutulmak şartıyla alemde hiçbir eser yoktur ki arızı ve mücerret [soyut] olsun. Tabii bunun mertebesi de vardır.

Her ilmin başlangıcında cüzi ve külli bir teşevvüş [karmaşa] mahsustur [yaşanır]. Fakat sosyolojide bu husus daha metin ve daha barizdir. Sebebi de tecrübeye karşı derin bir tekasül [gevşeklik] ile eldeki vasıtaların fıkdanıdır [yetersizliğidir]. Bugün bence bir tıp müntesibine fizyoloji, teşrih ne kadar lazımsa cemiyet sürülerinin [halk yığınlarının] ahengini, intizamını hazırlayacak bir idare adamının sosyolojiye aynı derecede vukufu bulunması elzemdir. Zira biz sosyoloji sahasında kendi vicdanımızdan, kendi benliğimizden başka bir şeyi görecektir ve mütalaa edecek değiliz. Hikmet, kimya bilinmeden fizyoloji anlaşılmadığı gibi vakaların cereyanındaki mütalaa [değerlendirme] usullerine, tarihe biganelik [ilgisizlik] de sosyolojiye karşı tam vukufsuzluğu doğurur. Binaenaleyh bu kitapta benim takip ettiğim usul, tamamıyla bu ihtiyacı tekeffül eder. İndimde hiç tarih okumamış bir şahıs ile yalnız vakaları hadiseleri satır-be-satır hafızasında saklayıp sıralayan bir tarih ezbercisi arasında katiyen fark bulunmaz. Bunları düşünerek tarih okumak isteyenlere vakalarda, hadiselerde neyin itibara alınacağını gösterdiğim gibi cemiyatta [toplumlarda] ulum-ı tabiiyede [doğa bilimlerinde] olduğu gibi tasniflerin tecritlerin [ayrılımların] nasıl meydana getirildiğini kısmen izaha yeltendim. Bu eserde zati düşüncelerimi iraedden [belirtmekten] ziyade onu tedrisî [öğretici] bir kitap suretine kalp [dönüştürmek] için çok uğraştım. Muvaffak olup olmadığımı zaman, bir de bu bahisle benden ziyade lakası olanlar halka bildirecektir.

Ulum-ı tabiiyenin bütün ferlerine karşı kayıtsız kalan bir şahıs karşısında Lamarck, Darwin, Hegel, [Thomas Henry] Huxley, Spen-

cer nasıl ebkem [dilsiz] durursa tarihin esasi [temel] satırlarını görmemiş nazarlara [bakışlar] muvacehesinde [açısından] de Campanella, Montesquieu, Schmoller, [?], Rousseau, Fichte, Saint Simon, Durkheim gibilerinin aynı inadın şiddetiyle gizli kalmaları mazur tutulmalıdır. Sosyolojinin mevzuuna ait küçük bir vukuf hasıl etmekte bile iptida ulum-ı tabiiyyeye sonra [?] gibi tarih alimlerine ihtiyaç vardır. Tarih okunmadan kavimlerin tekamülündeki psikolojik kanunları araştırmak nahiyevi [lokal] teşrihi öğrenmeden operatörlüğe kalkışmaya benzer ki muzırdır [tehlikelidir]. Hikemi, teşrihi seciyeleri [yetenekleri] göz önüne getirmek için nasıl teşrih-i tatbikiye [uygulamalı anatomiye] lüzum varsa ırkların tipini, fikrî [düşünsel] ve bünyevî [yapısal] seciyelerin mübayenet [ayırışma] ve tekamülünü [gelişimini] bilmek için de biyoloji ve hassaten antropoloji öğrenmek zaruridir. Bunlarla mezoloji (muhiyyat)¹ [ekoloji] görmemiş bir nazar karşısında Darwinizm, heyula şeklinden kurtulamamış bir faraziye [tez] mahiyetindedir. Heves edip bunları tetkik ve tettebbua koyulanlar beyhude üzölmekten başka bir şey kazanamazlar. Çünkü bu gibi şahıslar, söylenen sözleri tamamıyla ezberleyerek papağanlara benzerler ki dimağlarında münakaşa, muhakeme, tahlil, tenkit bilhassa tecrit gibi hassalar inkişaf ve teessüs edememiştir.

Bu kitap, ne bir maddi zaruretin ilcasıyla ne de bir keyif ve heves saikasıyla yazılmadığını sen herkesten iyi bildiğin için bu hususta şahit ve müdafiiimsin. Tedris ve tettebbu için metin bir fayda temin edemesem de bu yolda tekrar ediyorum, benden daha ziyade salahiyyet olanlarda küçük bir tembih, ilmi bir hareket bırakmış olduğumu görmek muhayyel saadetimdir. Evvelce de söylemiştim. Her eserimde olduğu gibi şimdilik bunda da benim zati reylerim, düşüncelerim pek azdır. Bunun mükevvinini [varlık sebebi] de o kadar ileri gidemeyen tettebbuatımın [araştırmalarımın] atide [gelecekte] doğuracağı nedametini [pişmanlığın] acılarını duymamak ümididir.

İddia ettikleri gibi bülent [yüksek] bir nam veyahut para kazanmayı –uzviyette, cemiyette amansız istifanın [ayıklanmanın] metin bir müdafii [yılmaz bir savunucusu], samimi bir taraftarı olduğum için– hatıra getirenlerden değilim. Çünkü bugünün sahtelikleri yarının hakikati karşısında daima haşrolacaktır.

¹ Canlılarla çevrenin karşılıklı tepkimelerini inceleyen bilim.

Kimyager Ernest Stahl'dan sonra uzun bir zamana kadar kimya-yi uzvi [organik kimya] ile kimya-yi gayr-i uzvi [anorganik kimya] müstakil bir ilim olduğu zannı fikirlere kök salmıştı. Halbuki Lavoisier'ya zamanından sonra adedi mahdut olmayan uzvi mürekkebatın [organik bileşiklerin] hepsi karbon-ı cüzi etrafında birkaç basit unsurun toplanmasıyla vücuda geldikleri meydana çıktığı gibi sosyolojide de bu, doğrudan doğruya tatbik edilmezse de mevzu itibariyle olsun bütün arzı noktadaki insanları mütalaa ederken tesadüfi vakayı, harp ve inkılaplarda görülecek içtimai hadiseleri tahlil ile onların ne gibi bir merkeze tabi olduklarını meydana çıkardıktan sonra cemiyette istiklal kazanabilmiştir. Lakin ilimlerin tarihi gözden geçirilsin; bütün ilimler arasında mevzuu geç tayin eden sosyolojidir. Bu da şüphesiz kendi şahsiyetimizle uğraşan bir şubeye karşı bi-teraf kalmaklığımızdan, kendi kendimizi görmemekliğimizden ileri gelmiştir.

Din neşri [yayılması] veyahut ticaret tamimi [yaygınlaştırılması] maksadıyla icra edilen uzun seyahatlerin bahri [deniz] ve berri [kara] geşt u güzurların [seyrüseferlerinin] bir kısmı ile kendi kendine vücut bulan etnoğrafik tetkikat müstesna tutulursa sosyolojinin zuhur ve inkişafına muavin bulunan vakaların hiçbirisi ilmi değildir. Eskiden akıl ve muhakemeyi elinde düstur tutan mütefekkirler biraz da tecrübi usullere [deneysel yöntemlere] ehemmiyet verselerdi bugün ilmi ve fenni hakikatler bu kadar geç kalmazdı. Yakın vakte kadar gerek İslam ve gerek sair tarih alimleri arasında bir edebiyat numunesi gibi itibare alınan tarih bile bu hususu pek ima edemezse de beşeri vakaları tetkik eden İbn-i Haldun'un eserlerinin bir dereceye kadar sosyolojiye muaveneti dokunmuştur. Bundan başka sosyoloji terakkiyatını biraz prehistorik ile tabiiyatın felsefi kısmına en ziyade beşerin medeni siyasi, içtimai, fikri, itikadi haysiyetleriyle [inanç değerleriyle] tevaggul eden [uğraşan] psikolojiye borçludur.

Eski zaman feylesofları fert ile o ferdin mensup olduğu cemiyet beynindeki mütekebil nispetleri [karşılıklı bağıntıları] gayet mühim bir içtimai mesele gibi makbul görmüşlerdi. Bu cemiyet, onların düşünce ve nazariyelerince siyasetin emin bir istinadı idi. Lakin bugün prehistorik tetkikleri ve tarih sahasındaki tekamülü mütekebil devrelerin tafahusları yardımıyla hükümetin şekilleri mebdelerinden bugüne kadar geçirdiği safhaların, kanunların, nizamların müdahalesi göz önüne ge-

tirilerek bu mesele halledilmek üzeredir. Ben bu eserde tarihe istinaden bu tahlil ve tecritleri gösterdim mi? Maatteessüf ki hayır. Yalnız yarının içtimai bir tabibi olmak azmiyle çalışan kalil [az] ve çalışkan bir hizbe küçük bir rehber veriyorum ki bu ana kadar yazılan bir iki içtimai kitabıyla bundan sonra daha ziyade salahiyettar olanların himmetiyle tevâli edecek eserleri okumak isteyenler basit bir miftaha sahip olsunlar. İşte bu kadar.

Bunu takip edecek olan “Münşeler” namında prehistorik hayatları anlatan eserimde ihtiyacın, harbin, dinin, lisanın, hukukun, kavaninin, adatın [geleneklerin], müesseselerin, felsefenin mebdelerini göstererek bu kitabı ikmale cehdedeceğim. Ve bu suretle kısmen olsun sosyolojinin bizdeki na-tamam vukufları üzerine bir ziya serpilmiş bulunacaktır.

Bizde şimdiye kadar kable't-tarihe [tarih öncesine] ait hiçbir şey yazılmadı. Halbuki insanların tarihten evvelki hayatları bilinmezse teali ve tekemmül silsilelerindeki [süreçlerindeki] muvaffakiyetin derecesi tahmin ve takdir edilemez. Zira bu hususta tabakat, müstehasat [paleontoloji] üzerinde metin tetebbular lazımdır. Filhakika itmamı için bu dar muhit içinde çırpındığım Ulum-ı Tabiiye Lüğatı'nı bu şedit ihtiyacın tehvinine [kolaylaştırılmasına] hasrettiysem de ciddi şeylere karşı bir meyil uyanmaya başlayan karileri hercai, mütelevvin muharrirlerin keyfine oyuncak olmaktan kurtarmak düşüncesiyle şimdilik bu küçük kitabımın neşrini muvafık gördüm.

İlmin asli merhalesinde yürümeye başlaması müfekkirelerde uyanan tenkit hisleri ile zihinlerindeki ihtilafın şiddet kazanması sayesinde. Bugün bir ilme karşı yürütülen mütalaalar bir diğerinin tenkit ve tahlili ile doğrulur. Benim bugünkü zan ve itikadım bu.

Mekteb-i tarihi taraftarları, içtimai ve iktisadi müesseselerin teşekkül ve tekemmüllerindeki sıhhati gösterecek, içtimai hadiselerin mahiyetini hakiki seciyelerini anlatacak, “tarih” olduğunu el birliğiyle iddia ve kabul ediyorlar. Dedim ya vukuflardaki hakikati doğuran cüretkarane mesrud düşüncelerdir. Akla yakın bir faraziye daima makul ve mütekmil bir nazariyeyi meydana getirmek kabiliyetindedir.

Mekteb-i tarihi taraftarlarının milyonlarca hadiseleri münhasırcem ve telfik etmeleri bertaraf edilmek üzere usul-i tecrübiye istinaden bu hadiseler arasında mevcut olan münasebetlerin tahlil ve tecridi ile

metin bir ilim meydana getirmesini bir dereceye kadar kabulde muzdar kalıyorum.

Her ilim ve meslek doğrudan doğruya cemiyeti hakikate mütevec-cihen sevke, daha açıkçası kendi düşüncesinin tarikine ithale çalışıyor. Şüphesiz bu içtihadın yorgunlukları bir muhatap bulmak emniyetiyle iktiham ediliyor. Zaten içtimai ahenk de bir dereceye kadar bu suretle vücuda getirilmek istenmiyor mu? Ve bu sayededir ki beşerin fikri te-rakkileri tabii kanunlara da karşı duracak kabiliyetleri izhara başladı.

“Umumi tekamül hakkındaki nakıs tetebbular ile eşyanın mahiyeti değişmez” kaziyesini fikrinde tespit eden eskilerin ağzı bugünkü mü-tefekkir ve mütetebbi [araştırmacı] neslin vukufu sayesinde “değişir!” itirazıyla kapandı. Bugün mazhariyetini müspet delillerle iktisap etti. Ziraatçilerin, fenn-i ihtina alimlerinin birçok usuller yardımıyla nebat-lar ve hayvanlardaki aslın [özün] tağayyürünü [evrimini] ispat etmeleri pek eskidir. Şimdi bu sayede elimizde dünkülere benzemeyen birçok yeni ırklar var. Cemadat [cansız varlıklar], taşlar bile bugünkü vukufun elinde oyuncak. Artık o kadar büyük bir kudrete sahip oldu ki arzi hadiselere [tabiat olaylarına] yağmurlara, rüzgarlara da hükmediyor. Suni ormanlar var, reyahın [rüzgarların] cereyanlarını [akımlarını] de-ğiştiriyor. Hususi sahil kordonları mevcut denize karadan küçük bir yer bile vermiyor. Neyse... Garpta malum, bizde meçhul ilimler arasında sayılan sosyolojiye ait yazdığım şu küçük kitabı, bu büyük mütalaaları göz önüne getirerek indimde pek muazzez ve muhterem olan namına ithaf ediyorum. Hüsn-i kabule mazhar olursa umumun senin tavassu-tunla bu kitaptan kendisine küçük bir vukuf hissesi ayırdığını görür ve işitirsem hayat-ı say ve içtihadımda bir an saadet yaşamaklığıma vesile bulmuş olursun, emin ol.

Muhibbin [Dostun]

Manastır

25 Kanun-ı evvel 1327 [M. 7 Ocak 1912]

EK: Sosyoloji başlıklı kitabın kapağının çevrimyazısı ve Osmanlıcası

Ulum-i Tabiiye ve İctimaiye Kütüphanesi

Adet: 3

Suphi Ethem

SOSYOLOJİ

Tab'ı ve Nâşiri: Hürriyet Kütüphanesi

İcmal-i Tarihi

Cemiyet Mefhumu [Kavramı] Hakkında Umumi Bir Fikir
İctimai Şekillerin Tekevvün [Oluşum] Sebepleri ve Tekamülü [Ge-
lişimi]

Sosyolojinin Sair İlimlerden Farkı

Sosyolojide Usul

Sosyolojinin Taksimatı [Bölümlenişi]

Manastır'da *Neyyir-i Hakikat* gazetesinde tefrika edildikten [bölüm
bölüm yayımlandıktan] sonra ayrıca kitap suretinde de basılmıştır.

Manastır

“Neyyir-i Hakikat” Matbaası

1328 [1912]

9/139

عدد ۳

علوم طبیعیہ و انجمنیہ کتب خانہ

سبھی ارہم

سوسیولوژی

طابع و ناشری : حریت کتب خانہ سی

اجال تاریخی — جمیت و منہوی حقانہ عمومی رفکر —
 اجنای شکلک نکون سبلی و تکامل — سوسیولو
 زی تک سائر علمون فرق — سوسیولوژی ده
 اصول — سوسیولوژی تک تشہاتی .

مناسردہ « نیرحیت » غزہ نمونہ تفرقہ ایڈیٹنگ سوکرہ
 آریجہ کتاب سورتندہہ اصلشدہ .

2235

مناسردہ

« نیرحیت » مطبعہ سی

۱۳۳۸

